

Motion till riksdagen 2020/21:2709

av **Maria Gardfjell m.fl. (MP)**

Miljöpolitik – viktiga frågor om miljö, natur och klimat

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om de nationella miljömålen och Agenda 2030 och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka Sveriges roll i det internationella miljöarbetet och EU-samarbetet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om den gröna återhämtningen och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om progressiva handelsavtal som värnar miljö, hälsa och social hållbarhet och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stärkta ekosystem för ökad resiliens och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Fossilfritt Sverige och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att klimat och biologisk mångfald behöver hanteras tillsammans och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vässa miljöbalken och skärpa tillämpningen och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbättra tillsynen på miljöområdet och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka rättsligt skydd för grundvatten och dricksvatten och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett starkare lagligt skydd för Sveriges skogar och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att klimatnyttan med skogen även måste inbegripa kolinlagring i levande skogar, ökad biologisk mångfald och skydd av ekosystemtjänster och tillkännager detta för regeringen.

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Skogsstyrelsen ska utveckla underlag för att bedöma biologisk funktionalitet och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka skyddet för åkermarken och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ställa starkare miljökrav vid täktverksamhet och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att effektivisera kemikalie-, produkt- och avfallslagstiftningen och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att minska farligt avfall och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stoppa illegal avfallshantering mer effektivt och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att satsa mer på ekologisk kompensation och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om minskad användning av kemiska bekämpningsmedel och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om havspolitik och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Håll Sverige Rent och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att höja ambitionen i klimatpolitiken och sikta mot att bli klimatpositiv och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om rättvis klimatomställning och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att prioritera arbetet med klimatanpassning och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om grön skatteväxling och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förorenaren ska betala och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om myndigheternas hållbarhetsarbete och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om de statliga bolagens hållbarhetsarbete och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avveckla fossila subventioner och tillkännager detta för regeringen.

Inledning och Miljöpartiets roll för miljöpolitiken

Stärk miljöpolitiken, satsa på att nå miljömålen och Agenda 2030

Sverige har systematiskt utvecklat miljöarbetet under de senaste 50 åren, och de senaste sex åren med Miljöpartiet i regeringen har takten i arbetet ökat dramatiskt. De tydligaste exemplen är att det klimatpolitiska ramverket har beslutats, en mångdubblad miljöbudget

har antagits, ett strategiskt samarbete med näringslivet för att skapa färdplaner för klimatomställningen är formulerade och att Sverige har stärkt sin roll i internationell miljöpolitik. Alla åtgärder och beslut ger inte alltid omedelbara resultat, det kan vara bra att ha i åtanke. Ett effektivt miljöarbete ska ge långsiktiga resultat.

Sverige ska bli världens första fossilfria välfärdsland. Samverkan är en nyckel till framgång. Ett aktivt miljöarbete som drivs från såväl regering, riksdag, regioner, kommuner, näringslivet, organisationer och enskilda har goda förutsättningar att vara framgångsrikt. Och så behövs alltid engagerade miljöpartister. Det vet vi av erfarenhet.

Sverige ska ha en ledande roll internationellt inom hållbar stadsutveckling och ha en stark utveckling av landsbygderna. Det krävs en kraftfull omställning av samhället i Sverige och internationellt för att vi ska klara målen i Parisavtalet och begränsa den globala uppvärmningen under 1,5 grader, samt FN:s globala hållbarhetsmål Agenda 2030 om ökad välfärd, rättvisa och en skyddad planet. De kommande tio åren är avgörande om vi ska klara att vända utvecklingen och uppnå målen.

Miljömålsarbetet är grunden för ett starkt miljöarbete på alla nivåer i Sverige. Miljömålen definierar den ekologiska dimensionen av FN:s globala hållbarhetsmål på det nationella planet. Miljömålen är det av riksdagen antagna målsystemet för ett systematiskt och heltäckande arbete för att lösa negativa tillstånd i miljön.

I en sammanhållen politik för hållbar utveckling är miljömålen och de globala hållbarhetsmålen komplementära. Sverige kan och ska påverka den globala utvecklingen genom att vara förebild för andra länder, genom att driva på utvecklingen, genom att ta ansvar för den miljöpåverkan vår konsumtion orsakar i andra länder och genom att bidra med resurser och kunskap till andra länder. Utvärderingar visar att flera av miljömålen är svåra att nå, därför behöver miljöpolitiken skärpas. En kunskapsöversikt¹ över relationerna mellan de olika globala hållbarhetsmålen visar att upprätthållande och utveckling av naturens ekosystemtjänster är en förutsättning för att nå andra hållbarhetsmål. Särskilt är mål 14 om hav och marina resurser och mål 15 om ekosystem och biologisk mångfald grundläggande för att andra mål ska nås, även målen om social och ekonomisk hållbarhet.

All politik och all mänsklig verksamhet måste rymmas inom gränserna för biosfären, vårt gemensamma ekosystem. Det finns ett stort behov av kunskapsförmedling om människans påverkan på ekosystemen. Kunskap om miljöfrågor saknas idag i stor utsträckning i de flesta politiska partierna, i styrelserummen och hos allmänheten. Våra myndigheter har redogjort för att de planetära gränserna överskrids och att miljölagstiftningen inte är tillräckligt stark. Därför måste myndigheterna ges ett tydligare uppdrag att säkerställa att miljömålsarbetet fortsätter att utvecklas, att kopplingen med att uppnå FN:s Agenda 2030 stärks och att miljölagstiftningen ses över och förbättras.

Det finns stor potential till en förbättrad och sammanhållen styrning mot miljömålen. Exempelvis genom att systemet med etappmål byggs ut. Fler etappmål inom miljömålssystemet hjälper till att konkretisera vilken samhällsomställning som behövs för att bidra till att miljömålen nås. Miljömålsberedningen bör ges framtida uppdrag om bland annat biologisk mångfald och ekosystem. Vi är i stort behov av lika goda underlag om terrestra ekosystem som kring det marina området.

I den senaste fördjupade utvärderingen av miljömålen lyfter Naturvårdsverket fram att av de nationella miljömålen behöver arbetet med klimat och biologisk mångfald vara prioriterade områden. Det behövs både snabba och kraftfulla insatser.

¹ Naturvårdsverket, 2018.

Ett litet land med en stark röst – Sverige ska driva på det globala hållbarhetsarbetet

Sverige är ett litet, kunskapsintensivt och exportberoende land som kan göra stor nytta för att nå globala hållbarhetsmål genom att delta aktivt i internationella samarbeten, bidra med kunskap och innovationer, inspirera andra och ställa höga krav på importprodukter. Förutsättningar för att nå en större exportmarknad är ett viktigt incitament för näringslivets aktörer att investera i klimat- och miljödriven affärsutveckling och innovation.

Politiken som vi nu genomför kommer inte enbart innebära en förändring för oss som grönt välfärdsland, det kan också bli en grön rivstart som kan fortplanta sig i resten av världen. I den förra ekonomiska krisen räddades bankerna. Nu behöver fokus vara på miljön och klimatet och att säkra livsvillkoren för kommande generationer. Gröna politiker tar ansvar för framtiden.

Sverige ska förstärka sin roll som global aktör och aktör i EU för miljön

För 50 år sedan tog Sverige initiativ till Stockholmskonferensen, som blev startskottet inte bara på globalt miljösamarbete, utan också ett mer omfattande miljöarbete i Sverige. Internationellt samarbete innebär att vi i Sverige får värdefulla kunskaper från övriga världen som gör att vi också ständigt kan förbättra vårt miljöarbete. Sveriges initiativ att stå som värd för ett nytt högnivåmöte² om miljöutmaningar och förslaget till export av innovativ stadsutveckling är exempel på hur Sverige kan förstärka sin roll som global aktör³.

I dag är mycket av miljöarbetet gemensamt i EU. Det är också ett av skälen till varför Miljöpartiet vill att Sverige aktivt ska verka inom EU för att flytta fram positionerna och höja lägstanivån för miljöarbetet på europeisk nivå. På så vis får en progressiv svensk miljöpolitik större effekt.

EU:s enskilt viktigaste verktyg för att minska klimatpåverkan är utsläppshandeln (EU ETS), ett system där EU auktionerar ut utsläppsrätter som kraftverk och industrier måste köpa för varje ton koldioxid de släpper ut. Det har under lång tid funnits ett stort överskott av utsläppsrätter inom systemet. Eftersom kostnaderna för att släppa ut koldioxid styrs av tillgång och efterfrågan har det stora överskottet bidragit till att auktionspriset på utsläppsrätterna pressats ned. Det har medfört att utsläppshandeln länge varit ineffektiv, och industri- och elbolag har inte tillhandahållits tillräckliga incitament för en grön omställning.

När EU tog upp frågan om att reformera utsläppshandeln togs ett initiativ från den svenska regeringen och miljöminister Isabella Lövin. En progressiv allians skapades i ministerrådet som drev igenom ett nytt förslag, informellt kallat ”The Swedish Proposal”. Antalet oanvända utsläppsrätter som överförs till reserven fördubblades varje år till 24 procent. Ett tak infördes för antalet utsläppsrätter som totalt får finnas i reserven. Denna övre gräns träder i kraft i januari 2024. Alla utsläppsrätter utöver denna gräns kommer då att avvecklas. Enligt olika beräkningar kommer 2,4 till 3 miljarder ton koldioxid då att försvinna från EU ETS. Det motsvarar hela 50 gånger Sveriges årliga utsläpp. En enorm

² <https://www.regeringen.se/artiklar/2019/11/sverige-vill-vara-vard-for-globalt-hognivamote-om-miljoutmaningar/>.

³ <http://www.sou.gov.se/bostadsbyggande/plusstad-och-varldsutställning-2030/>.

klimatvinst som överskuggar nästan allt annat klimatarbete som gjorts i Sverige på decennier.

Tack vare det svenska förslaget har utsläppshandeln nu blivit ett mer effektivt instrument för att minska EU:s utsläpp. Hittills har priset för utsläppsrätter mer än femdubblats sedan 2018 från knappt 5 euro per ton koldioxid till strax över 25 euro per ton koldioxid. Som en konsekvens syns en storartad kollaps för kolenergi genom stora delar av Europa. När den fossila energin får bära en större del av sina miljökostnader blir den inte längre lönsam.

I EU:s långtidsbudget ska minst 30 procent av pengarna gå till klimatåtgärder. I förhandlingarna om EU:s långtidsbudget har Miljöpartiet i regering och i Europaparlamentet drivit på för att villkoren för vad som ska räknas som en klimatåtgärd ska vara så skarpa som möjligt och för att budgeten inte ska innehålla några klimatskadliga subventioner. Om vi lyckas kan EU-budgeten bli ett kraftfullt verktyg för omställning.

EU är världens största ekonomi och den inre marknaden är den största marknaden i världen. Personer, varor, tjänster och kapital kan röra sig nästan lika fritt som inom ett enskilt land. Om reglerna på marknaden skärps kan det göra enorm skillnad för miljön och klimatet, inte bara i Europa utan även globalt. Miljöpartiet ser positivt på kommissionens kommande förslag om en koldioxidjusteringsmekanism. Idén är att de länder som vill importera till EU:s inre marknad får betala en tullavgift om klimatkraven är lägre i tillverkningslandet. På så vis missgynnas inte europeiska företag för att man har högre klimatkrav och i större grad betalar för sina utsläpp. Det skulle innebära både jämlikare och mer rättvisa konkurrensvillkor samtidigt som handeln i högre grad tar hänsyn till klimatet.

Grön återhämtning

Återhämtningen ska vara grön – nu satsar vi på en cirkulär ekonomi

Coronapandemin är den allvarligaste globala krisen på mycket lång tid. Utöver sjukdom och de tragedier som enskilda människor tvingas genomleva, står Sverige och omvärlden nu också inför stora ekonomiska svårigheter. Vi har sett stora BNP-fall sedan i mars i år. Krisen slår mot våra samhällsbyggen, företag och enskilda människor. Samtidigt fortgår klimatkrisen. Världens ekosystem är hårt pressade och klimatförändringarna påverkar oss med torka, bränder, översvämningar, smältande isar och uppvärmning av haven.

Coronapandemin har visat att vårt samhälle är sårbart. När den akuta krisen lagt sig och återhämtningsfasen tar vid, fungerar inte ”business as usual”. Förändring, förbättring och framtidstro behövs. En grön återhämtning, stärkt motståndskraft och en hållbar och rättvis återstart av samhället behöver vara politikens viktigaste ledstjärnor under flera år framöver.

Vi kan inte återgå till hur allt var innan krisen, eftersom det inte var långsiktigt hållbart. Vi måste bygga ett nytt bättre normalt och därför behövs politik för en grön återhämtning.

Sedan Miljöpartiet tog plats i regeringen har 1 000 naturreservat skyddats eller utvidgats. Sverige har nu över 5 000 naturreservat. Många naturreservat har syftet att

skydda värdefulla biotoper och arter, men en stor del av naturreservaten utgör också en viktig arena för friluftslivet. Vi har sänkt momsen på naturguidning och rustat upp många naturreservat med bättre stigar, vandringsleder och grillplatser. Miljöpartiets politik har gjort naturen mer tillgänglig. Något som för många haft ett enormt värde under pandemin då allt fler sökt sig ut i naturen. Allemansrätten har gjort det möjligt för Sverige och svenskarna att vara utomhus när smittspridningen hämmat möjligheterna att resa. I många andra länder har detta inte varit möjligt för befolkningen.

När vi ska investera i jobb och återhämtning av Sveriges ekonomi har vi möjligheten att göra det på ett sätt som påskyndar klimatomställningen, tar mer hänsyn till ekosystemtjänster, säkrar ekosystem och arters överlevnad och tar stora kliv mot cirkulär ekonomi. En återstart efter en ekonomisk svacka har som syfte att skapa jobb och ekonomisk utveckling.

Cirkulär ekonomi ska bli en ny paradgren för svensk industri, och bidra till jobb och ekonomisk utveckling i Sverige. Det som i går kallades sopor och i dag kallas avfall ska i morgon vara en resurs. Det som i går var en kostnad ska i morgon kunna bli en vinst. En cirkulär transformation kommer att behöva genomföras.

För hushållen kommer skillnaden att märkas genom att det kommer gå att låna, laga och reparera mer. För Sverige som industrination kommer nya affärsidéer använda gamla återvunna material i allt större utsträckning. Hela landet ska utvecklas.

Sveriges landsbygder är navet i utvecklingen när det gäller energi, livsmedel och klimatnytta. En cirkulär ekonomi ska gå hand i hand med bygget av ett jämlikt, tryggt och modernt hållbart land. Det förnybara är bränslet för investeringarna ut ur krisen. Genom att fokusera de nödvändiga investeringarna på förnybar energi, hållbara transporter och cirkulär ekonomi så kan vi skapa både framtidshopp och jobb.

EU-kommissionen beräknar att övergången till en cirkulär ekonomi kan ge 700 000 arbetstillfällen i hela EU, genom ny återvinningsteknik och genom fler reparations- och delningstjänster. Det innebär tusentals jobb i Sverige. Miljöpartiet vill se satsningar på mer förnybar energi, på ekologiskt jordbruk, på mer återvinning istället för slit och släng, på hållbara transporter och större stöd för industrins omställning kopplat till EU:s gröna giv.

Förväntningarna på en grön återhämtning av ekonomin finns i näringslivet, i organisationer och bland allmänheten. Nu gäller det för politiken att ta ledarskap för en ny framtid. En framtid att längta efter.

Skarpare handelsregler och bättre samarbeten för klimat och miljö

Vi har i flera decennier sett en trend med ökad globalisering. Företag har produktionskedjor som sträcker sig över flera landsgränser. Coronakrisen har blottat produktionskedjornas känslighet. Även globala företag kan komma att behöva komplettera med fler regionala produktionskedjor. Redan innan pandemin kunde vi se en trend av att flytta produktion närmare kunden, tack vare nya digitala tekniker. Konsumenter efterfrågar också varor och tjänster som ger mervärden; det är något som också aktualiserats av coronapandemin.

Produktion i närområdet, till exempel med en lokal, förnybar energiförsörjning och en lokal livsmedelsförsörjning, kan ge god krisberedskap men även ökad trygghet i fredstid. Lokal produktion ger också arbetstillfällen i hela landet, ger bättre förutsättningar för ekonomisk utveckling i hela landet och skapar förutsättningar för såväl

biologisk som gastronomisk mångfald. Att både stärka lokal produktion och samtidigt utveckla handel ger ett mer robust och resilient system.

De finns de som i krisens spår ser om sina gränser och sätter upp handelshinder för kortsiktig vinning. Men ökad protektionism är varken ett möjligt eller önskvärt svar på pandemin. Det internationella svaret måste snarare präglas av mer samarbeten, upprätthållen handel och kulturutbyte.

Handelssamarbete är också en viktig del i utvecklingssamarbetet med utvecklingsländer. En rapport från Oxfam⁴ visar att en halv miljard människor riskerar att tryckas tillbaka in i fattigdom som en konsekvens av pandemin. Genom det handelsrelaterade utvecklingssamarbetet Aid for Trade arbetar Sverige tillsammans med regeringar, myndigheter och organisationer för att ge utvecklingsländer stöd att kunna dra nytta av de fördelar – däribland miljöfördelar – som handeln ger.

Sverige leder tillsammans med länder som Frankrike och Storbritannien vägen för att fasa ut fossila exportkrediter. Till 2022 ska Sverige ha fasat ut exportkrediter till utvinning och prospektering av fossila bränslen i andra länder. Regelverket för exportkrediter ska ställas om för att gå i linje med Parisavtalet, och de investeringar som staten går i god för ska inte låsa in andra länder i ett fossilberoende med höga utsläpp i många år framöver som följd.

Varje del i vår politik ska bidra till en mer hållbar värld. Sverige ska hjälpa andra länder i sin klimatomställning, inte stjälpa den. Sverige ska inte vara ett land som håller den döende kol- och oljeindustrin under armarna. Sverige ska exportera miljövänlig, innovativ och klimatsmart know-how.

Takten i klimatomställningen kan öka om tullar på klimatvänlig teknik tas bort, såväl i EU som globalt. Sverige driver på för ett borttagande av tullar inom ramen för WTO.

Sverige ska genom EU arbeta för progressiva handelsavtal som river handelshinder och samtidigt värnar miljön, löntagares intressen och människors hälsa. Ett viktigt krav som Miljöpartiet och regeringen driver är att EU:s handelsavtal är i linje med Parisavtalet. Lika angeläget är också att framtida handelsavtal är i linje med internationella avtal kring biologisk mångfald.

Förhandlingarna och ratificeringsprocessen kring EU:s handelsavtal med Mercosur-länderna blev än mer högaktuellt när omvärlden nåddes av tv-bilderna från Amazonas brinnande regnskogar. Brasiliens och andra länders regeringar har lovat att följa sina åtaganden i Parisavtalet och att skydda regnskogen. Men utvecklingen går snabbt åt fel håll, och i takt med att skyddet för skogen försvagas ökar skövlingen och bränningen av regnskogen.

Vi ser också hur ursprungsbefolkningars rättigheter trampas på och hur miljöaktivister mördas och förföljs. Så länge parterna inte lever upp till Parisavtalet, så länge regnskogen skövlas och människors rättigheter kränks, anser Miljöpartiet att Mercosuravtalet inte ska ratificeras. Det är viktigt att Sverige och EU ställer skarpa krav så att det exempelvis finns sanktionsmöjligheter mot de parter som bryter mot reglerna i avtalets hållbarhetskapitel.

⁴ OXFAM (2020), Dignity Not Destitution.

En politik för att vända dubbla kriser – det behövs ett Parisavtal för artmångfalden

Förlusten av biologisk mångfald på global nivå är dramatisk och mycket snabb. Trenden är också tydlig i Sverige, det visar data från bland andra Artdatabanken. Vi måste arbeta både nationellt och globalt för att vända trenden nu. På global nivå behöver vi ett nytt internationellt avtal, ”Ett Parisavtal för den biologiska mångfalden”. För att världen ska bli klimatpositiv pågår nu ett brett samarbete mellan olika aktörer och initiativ tas på alla samhällsnivåer och en sprudlande aktivitet att tillsammans vilja skapa resultat. Det måste vara en förebild för att också få motsvarande framsteg för artmångfalden. Den negativa trenden för den biologiska mångfalden måste brytas. Ett globalt mål för naturen behövs.⁵ Vi måste sikta på att bli naturpositiva.

Markanvändning, användning av haven samt exploatering för infrastruktur, industriverksamhet och städer är de största hoten mot den biologiska mångfalden i världen. Sverige måste verka för att EU:s jordbruks- och fiskepolitik, men också politiken för industri, energi och stadsutveckling, innehåller starka styrmedel för en frisk och robust natur, och att politiken tydligt bidrar till att uppnå målen för EU:s miljöpolitik. EU:s olika stöd- och ersättningsformer som till exempel landsbygdsprogrammet, fiskefonden, regionala utvecklingsfonden och LIFE ska också stödja arbetet med ekosystemansatsen och en grön infrastruktur.

Skapa starka ekosystem och skydda kritiska resurser

Att stärka resiliensen handlar om att öka naturens förmåga att hantera förändringar, som nytt extremt väder, och samtidigt fortsätta att utvecklas. Det är ett grundläggande förhållningssätt för att minska sårbarheten och skapa mer livskraftiga, robusta ekosystem. De kritiska resurser som på olika sätt bär upp hela systemet måste till varje pris skyddas; de är vår livförsäkring. Redan för tio år sedan beräknades kostnaderna för skogsförluster. Den globala ekonomin förlorade mer på skövlade skogar än på bankkrisen för ca 10 år sedan. En politisk förvaltning som är ekosystembaserad, snarare än en rigid sektorsbaserad, är nödvändig för att samtidigt klara både klimatomställningen och krisen för den biologiska mångfalden.

Hela landskapets hydrologiska system måste vara i fokus – med fler varierade vattenmiljöer, forsande bäckar och våtmarker – bättre förutsättningar för ökad grundvattenbildning, ökat skydd för dricksvattnet och god planering för ytvatten. Det stärker motståndskraften vid både torka och skyfall och minskar risken för allvarliga skador. Därför behöver vi öka takten betydligt i att återväta mer av de miljontals hektar tidigare våtmarker i Sverige som dikats ut, dämats upp och torrlagts eller kompensera med nya våtmarker, i anpassning till landskapet idag. Detta bör göras även med landsbygdsutveckling och andra samhällsmål i åtanke.

Det behövs också en mer blandad skog, med inslag av bryn, hagmarker och olika småmiljöer i både bolagsskog och skogar som ägs av enskilda skogsägare. Alla dessa exempel bidrar till att skapa en mångfald av livsmiljöer i landskapet, och gynnar också en mångfald av arter. Det gynnar exempelvis insekter, där pollinerare ger oss mat och andra insekter är naturliga fiender till skadedjur.

⁵ https://www.naturepositive.org/?hs_preview=wydYUfha-34382380902.

För att det här ska ske måste samhället utveckla styrmedel och incitament. Det behövs exempelvis mer rådgivning och spridning av kunskap, men också ekonomiskt stöd för den enskilde skogsägaren eller bonden för att kunna göra som innebär en hög kostnad, men samtidigt skapar stor nytta för samhället i stort.

En ekosystemansats utgår från landskapsperspektivet, och därför måste länsstyrelserna i samarbete med näringslivet och organisationer också fortsatt ges förutsättningar att arbeta för den gröna och blå infrastrukturen i landskapet. Markägarna måste erbjudas mer kunskap om vilket samhällsvärde en gemensam planering på landskapsnivå har. Den kunskap enskilda markägare har behöver också tas tillvara. I dagsläget har många uppfattat det som nya pålagor, när det i själva verket är något som inte bara innebär en samhällsnytta utan också kunskap som kan ge underlag till både affärsutveckling och göra verksamheten mer stresstålig i ett föränderligt klimat.

Det svenska strandskyddet, tillsammans med allemansrätten, är unikt i ett internationellt perspektiv. Strandskyddet ger såväl boende som besökande tillgång till attraktiva miljöer längs stränderna, vilket också är viktigt för Sveriges ekonomiska utveckling och konkurrensförmåga, samt för besöksnäringen på landsbygden. Samtidigt bevarar strandskyddet goda livsvillkor för djur- och växtlivet på land och i vattnet, vilket är det grundläggande syftet med allemansrätten. Strandskyddet bidrar också till flera ekosystemtjänster.

Genomför Fossilfritt Sveriges färdplaner

Fossilfritt Sverige startades som ett initiativ av gröna politiker i regeringen inför klimatmötet i Paris 2015 med målet att Sverige ska bli ett av världens första fossilfria välfärdsländer.

Fossilfritt Sverige är en plattform för dialog och samverkan mellan företag, kommuner och andra aktörer som vill göra Sverige fritt från fossila bränslen. Initiativet samlar kunskapen och viljan i alla samhällssektorer och verkar för att synliggöra det klimatarbete som sker runt om i landet.

Initiativet samlar i dag över 450 aktörer och är öppet för alla som ställer upp på den deklARATION som tagits fram. De aktörer som deltar i initiativet delar uppfattningen om att världen måste bli fossilfri och att Sverige ska gå före i detta arbete. Aktörerna binder upp sig på att kunna visa upp konkreta åtgärder för minskade utsläpp.

Uppdraget till Fossilfritt Sverige har nyligen utökats och förlängts, bland annat för att ge stöd till näringslivet och kommunerna i det långsiktiga genomförandet av de färdplaner som tagits eller kommer att tas fram inom ramen för initiativet.

Miljöpartiet anser att arbetsmetoden att samverka för att nå resultat är viktig att genomföra på fler samhälls- och miljöområden. I det fortsatta arbetet är det viktigt att Fossilfritt Sverige också inkluderar andra miljöområden med koppling till klimatmålet, för att hitta synergier mellan andra miljömål och klimatmålet och för att undvika eller minimera målkonflikter mellan olika miljömål.

Klimat och biologisk mångfald måste hanteras tillsammans

Negativa effekter av klimatförändringar och förlust av biologisk mångfald är två parallella kriser som är starkt sammankopplade, och som har en tydlig koppling till

mänskliga aktiviteter. Effekterna på klimat och biologisk mångfald hanteras dock ofta skilda från varandra i samhällsdiskussionen och i förvaltningen.⁶

De senaste rapporterna från IPCC och IPBES är eniga om att det behövs åtskilliga och kraftfulla åtgärder för att begränsa klimatförändringarna och hejda förlusten av biologisk mångfald, liksom för att hantera konsekvenserna av dessa förändringar. Det är viktigt att identifiera och dra nytta av möjligheter till positiva synergier mellan åtgärder för klimat och åtgärder för biologisk mångfald. MP vill att ekosystembaserade och naturbaserade lösningar används i klimatomställningen.

Miljölagstiftningen

Miljöbalken är för svag – stärk den nu

Miljöbalken behöver en översyn och skärpning. Bland annat måste förändringar göras med anledning av att vi har en klimatlag. Politiken för en cirkulär ekonomi måste också få ett starkare lagstöd. Det behövs också ett starkare skydd för natur och biologisk mångfald.

Miljöbalken behöver skärpas för att principen om att förorenaren betalar ska följas bättre. Det kommer att förebygga samhällsekonomiska kostnader för negativ miljöpåverkan, samt minskar riskerna för att kostnader uppstår till följd av en förorening eller annan negativ miljöpåverkan.

Omställningen till ett hållbart samhälle går för långsamt. 15 av 16 av Sveriges miljömål kunde inte uppnås till 2020 – trots att riksdagen beslutade om dessa mål redan 1999. Det betyder att Sverige inte når upp till nödvändiga mål för att klara klimatet och den biologiska mångfalden, och att vi fortsätter att exponeras för farliga kemikalier i vardagen.

Under samma period har många verksamheter sökt och fått tillstånd enligt miljöbalken för exploatering av naturresurser och industriella verksamheter, utan att verksamheterna behövt bidra till uppfyllandet av relevanta miljömål. Problemet är inte att enskilda aktörer inte följer lagen. Det handlar om ett systemfel som behöver åtgärdas. Miljötillstånden måste utformas i enlighet med miljömålen. För miljömålen Giftfri miljö och Begränsad klimatpåverkan är hälften av den miljöpåverkan som orsakas av verksamheter som fått tillstånd helt enligt gällande lagar och regler. Det finns redan ett beslut att miljöbalken ska ses över i enlighet med beslutet om klimathandlingsplanen, men samtidigt behöver en översyn göras även för fler miljömål.⁷

Det bör också förtydligas i miljöbalken hur olika samhällsmål ska beaktas när lagen tillämpas, exempelvis vid tillståndsprövning. Naturvårdsverkets tolkning utifrån miljöbalkens syfte och mål är att det är möjligt att göra en avvägning mellan olika samhällsintressen, men endast inom ramen för vad miljön och naturen tål. Huvudprincipen bör också vara att tillstånd tidsbegränsas. En utredning bör också tillsättas för att se över möjligheten att överklaga domar och beslut i Mark- och miljööverdomstolen till Högsta domstolen.

⁶ Klimatologi nr 56 2020, Klimatförändringar och biologisk mångfald – Slutsatser från IPCC och IPBES i ett svenskt perspektiv.

⁷ Naturvårdsverket, 2019: Fördjupad utvärdering av miljömålen 2019; SOU 2017:63 Miljötillsyn och sanktioner – en tillsyn präglad av ansvar, respekt och enkelhet.

Förbättrad – inte försämrade – tillsyn och tillståndsprövning

Tillsyn är samhällets viktigaste styrmedel för att säkerställa syftet med miljöbalken. Att genom tillsyn upptäcka avvikelser och åstadkomma rättelse är av betydelse för miljön och människors hälsa men också för att olika företag ska kunna verka på lika villkor.

Det finns en omfattande diskussion om att det finns målkonflikter på miljöområdet och att tillståndsprocesser är för krångliga för att åstadkomma snabba exploateringar, inte minst med syften som infrastrukturbyggnad, energiproduktion, industriella processer eller anläggningar, med mera. I debatten efterfrågas ”ett grönt spår” för vissa investeringar, som skulle få mildare tillståndsbedömning. Det vore synnerligen olyckligt att på så sätt gynna ett miljömål på direkt bekostnad av ett annat. En investering för klimatet ska inte kunna motivera annan miljöförstöring. Det finns självklart förbättringar att göra i hantering av ärenden, servicenivå, snabbhet, bättre dialoger i tidiga skeden, ökad kunskap hos företag som gör ansökningar, inte minst biologisk kunskap, som kan underlätta snabbare processer. Men en verkligt hållbar utveckling förutsätter att samtliga miljömål nås. Att ge vissa verksamheter undantag från miljölagstiftning eller andra hållbarhetsmål vore inte en bra väg för klimatinvesteringar och skulle urholka syftet med miljöbalken. Det skulle undergräva regelverket kring lika villkor för olika företag och kanske till och med motverka huvudsyftet – att minska klimatpåverkan – eftersom friska ekosystem hjälper oss i klimatarbetet. Så kallade gröna spår kan definitivt behövas, men då i syfte att skynda på omfattande tillståndsprocesser. Exempelvis att få tillståndsprocesser längs kraftledningsdragningar och järnvägsbyggen att fungera smidigt trots att flera kommuner eller till och med större landsdelar kan omfattas av exploateringsprojekt. En förutsättning för att kunna skynda på processen är en sammanhållen process som tar stor hänsyn till medborgardialoger i ett tidigt skede.

Lösningarna för att ha bättre hantering i tillståndsprocesserna handlar i mycket stor utsträckning om kunskap och en vilja att ta mer hänsyn till biologisk mångfald, till ekosystemtjänster och till människors hälsa. I rapporten om biodiversitetsindex⁸ syns en svag positiv trend bland svenska storföretag, även om biologisk mångfald fortfarande är en underprioriterad fråga. 43 procent av de största 100 företagen nämner biologisk mångfald i sin hållbarhetsredovisning, 31 procent nämner FN:s globala mål nr 13 och 18 procent har någon form av policy kring biologisk mångfald. 14 procent har beskrivit någon form av KPI (key performance indicator, nyckeltal) eller mått för biologisk mångfald.

Med debatten om snabbspår för tillståndsprocesser går resonemangen åt fel håll, menar Miljöpartiet. Näringslivet måste investera i kompetens inom alla miljöfrågor, även biologisk mångfald. Enkelt uttryckt innebär det att de större företagen borde anställa eller anlita biologer och ekologer, för att kunna planera med naturen istället för emot den. Det arbetssättet är förmodligen också det bästa sättet att skynda på tillståndsprocesserna, eftersom ett av de största problemen i dagsläget är att ansökningarna är ofullständiga och inte alltid tar hänsyn till miljöbalkens olika krav.

Naturvårdsverket har med stöd av IVL tagit fram en utvärdering kring hur miljömålen hanteras vid tillståndsprocesser för miljöfarlig verksamhet och infrastruktur⁹. Enligt miljöbalken ska miljödomstolar och länsstyrelsernas miljöprövningsdelegationer som beslutar om tillstånd väga in påverkan på miljömålen när tillståndet prövas och eventuella villkor skrivs fram. Utvärderingen visar att lokala förutsättningar och tillgänglig

⁸ www.ecogain.se.

⁹ Miljömålen relevans i svenska MKB- och tillståndsprocesser, MERIT, Malmaeus et al. 2018, IVL.

teknik ofta blir avgörande i prövningen av en enskild verksamhet. Den samlade miljöpåverkan från alla tillståndspliktiga verksamheter och andra kumulativa effekter får i praktiken ofta en mindre betydelse när beslutet ska fattas. Det innebär att tillståndsbeslutet inte alls utgår ifrån vad miljön tål. Utvärderingen visar att tillståndsprocesserna behöver förbättras och att miljömålets betydelse i prövningen behöver stärkas.

Tillståndspliktiga verksamheter står för en betydande del av den samlade miljöpåverkan från samhället. Tillstånd som idag ges till industriell verksamhet, energiproduktion och transportinfrastruktur behöver vara förenliga med miljömålen. Att tillståndspliktiga verksamheter påverkar miljön är ingen nyhet. Men betydelsen av denna påverkan för uppfyllandet av miljömålen har inte tidigare analyserats. IVL:s studie visar att för alla miljömål utom fyra finns en eller flera preciseringar där mer än tio procent av miljöpåverkan orsakas av dessa verksamheter, för spridningen av oavsiktligt bildade ämnen och användningen av särskilt farliga ämnen (målet om Giffri miljö). För koncentrationen av växthusgaser (målet om Begränsad klimatpåverkan) står de tillståndspliktiga verksamheterna för så mycket som 50 procent av den totala påverkan.

I den årliga utvärderingen av miljömålen anser vi att ”Tillståndsprövningen enligt miljöbalken” fortsättningsvis behöver ingå, eftersom effekten för miljömålsarbetet är så betydande. Även systemet med miljötillstånd måste ses över så att det tydliggörs vilka förändringar som behövs i lagstiftning och praxisutveckling.

Skydda det livsviktiga vattnet – stärk skyddet för grundvatten och dricksvattentäkter

Dricksvatten är vårt viktigaste livsmedel. I Sverige har vi god tillgång till rent dricksvatten, men de senaste åren har allt fler rapporter kommit om föroreningar av olika kemikalier i kommunalt dricksvatten. Samhället behöver agera för att bättre hantera förekomst och risker med hälsofarliga ämnen i vattenmiljön. Regeringen har de senaste åren skapat förutsättningar för bättre myndighetssamarbete kring dricksvatten, men arbetet måste förstärkas och utvecklas ytterligare, både genom att vattnets hela kretslopp omfattas i myndighetssamarbetet, samt att ansvarsfrågan för vattenfrågor tydliggörs i regeringen. Det generella skyddet för dricksvattnet måste stärkas i lagstiftningen.

Water JPI, ett samarbetsinitiativ med experter som ska stödja Europas beslutsfattare, sammanfattar ett antal viktiga principer för att minska kemiska hälsorisker i dricksvatten¹⁰.

Försiktighetsprincipen måste vara vägledande vid införandet av nya metoder för övervakning, vattenrening, återanvändning av renat vatten, hantering av avloppsslam och riskutvärdering. Dagens övervaknings- och kontrollprogram behöver utvecklas så att de bättre kan fånga upp förekomst av potentiellt skadliga föroreningar och spegla vattenreningens effektivitet. De mer avancerade tekniker och metoder som utvecklas för vattenrening måste kraftigt kunna minska förekomst av potentiellt hälsofarliga vattenföroreningar och effekterna av dem. Tack vare framgångar inom forskningen står politiken inför en möjlighet att inom kort kunna utveckla miljökvalitetsstandarder för ytvatten, dricksvatten, återanvändning av vatten och slamhantering som utgår från effektbaserade metoder, vilka speglar hälsoriskerna av den samlade föroreningsbelastningen i ett vatten-

¹⁰ Water JPI Knowledge Hub (2019), Contaminants of Emerging Concern – an emerging risk in our waters, Forskning.se (2019-06-20), ”Vi måste minska riskerna med potentiellt hälsofarliga ämnen i vatten”, <https://www.forskning.se/2019/06/20/tiotusentals-farliga-amnen-utan-kontroll-i-dricksvatten/>.

prov. Dessa metoder ger också förutsättningar att skärpa miljölagstiftningen och lagarna om vattentjänster och vattenverksamhet.

Den allmänna kunskapen och medvetenheten om potentiellt skadliga vattenföroreningar breddas i samhället, inklusive industri, beslutsfattare och politiker, måste öka.

Det är centralt att utsläppen av förorenande ämnen minskar för att miljö kvalitetsnormerna för vatten ska nås. Kommuner som har vattenförekomster med betydande påverkan från urban markanvändning måste fastställa särskilda markanvändningsplaner för grund- och dricksvattenförekomsterna. Naturvårdsverket lyfter även fram att en kartläggning samt handlingsplaner för att minska vattenpåverkan, med utgångspunkt i vattenförekomsternas avrinningsområde bör fastställas i kommunfullmäktige. Det behöver också göras bättre och mer representativa grundvattenmoduleringar i samband med exploateringsverksamhet och i bebyggelseprojekt som kan påverka grundvattnet.

Även användningen av mark och vatten påverkar grundvattnets kvalitet, och här har flera myndigheter en viktig roll i att utveckla vägledningar för att tillsynen ska fungera, och att tillämpningen av hushållningsbestämmelserna följs och följs upp.

Olika former av fysisk påverkan av sjöar och vattendrag kan också ha en negativ påverkan på grundvattnet. Det kan handla om exempelvis uppdämning eller sänkning av sjöar och vattendrag. Därför är det viktigt att satsningarna på restaurering av sjöar och vattendrag förstärks och fortsätter. Även förbättrad hänsyn till vattenmiljöer i skogsbruket genom rådgivning till skogsbrukare kan ha en positiv påverkan på grundvattnet.

Forskning har visat att påverkanstrycket på flera miljömål, däribland Grundvatten av god kvalitet, är signifikant (mer än 30 procent) från tillståndspliktiga miljöfarliga verksamheter.¹¹ En väl fungerande tillsyn samt tillståndsprövning är alltså viktig för att skydda grundvattnet.¹² Miljöpartiet vill att utredningens förslag genomförs. Det handlar bland annat om att principen om att förorenaren ska betala ska följas bättre, både gällande förebyggande arbete och kostnader till följd av miljöförstöring. Det måste till en stärkt och mer sammanhållen tillsyn och styrning, samt gemensamma mål och strategier.

Starkare lagligt skydd för skogsmiljön

Miljöpartiets övergripande målsättning är att lagstiftningen för skogen ska inkorporeras i miljöbalken, eftersom skogsbruket är en verksamhet med mycket stor miljöpåverkan.

När dagens skogsvårdslagstiftning kom 1993 innebar den större frihet och ökade miljökrav. Lagen är idag otillräcklig för att bevara arter och nå Sveriges miljömål.

Kraven på miljöhänsyn i nuvarande skogsvårdslagstiftning ger inte avsedd effekt beträffande miljöanpassning av skogsbruket. Miljöhänsynen är mer utvecklad i Skogsstyrelsens allmänna råd, men dessa är inte juridiskt bindande.

Juridiskt bindande miljökrav kan ge ett skydd åt hänsynskrävande biotoper. En straffsanktionerad lagstiftning skulle ge mindre byråkrati än dagens system. Ett exempel är att Skogsstyrelsen idag först måste göra ett föreläggande om hänsyn vid avverkning, och därefter i ett senare skede konstatera utebliven hänsyn, för att straff ska kunna utdömas. Markägare har en grundlagsskyddad rättighet som innebär att de har rätt till ersättning om pågående markanvändning avsevärt försvåras. Detta avgör hur mycket miljöhänsyn som myndigheten kan kräva utan att markägaren får rätt till ekonomisk ersättning. I dessa ärenden blir en central fråga bedömningen av vad som

¹¹ Miljömålets relevans i svenska MKB- och tillståndprocesser, MERIT, Malmaeus et al. 2018, IVL.

¹² SOU 2017:63.

innefattas av begreppet ”pågående markanvändning”. Artskyddsförordningen har sin grund i bland annat EU:s art- och habitatdirektiv samt fågeldirektiv och gäller parallellt med skogsvårdslagen. Dessa båda EU-direktiv har stor betydelse för naturvården i hela EU. Sverige har varit skyldigt att följa dessa direktiv sedan medlemskapet i EU 1995, men det är först nyligen som de regler som implementerats genom artskyddsförordningen börjat få genomslag i myndigheternas tillsyn över skogsbruket. Miljöpartiet anser att Sverige ska leva upp till en korrekt tillämpning av dessa viktiga direktiv. Invasiva arter ses globalt som ett av de största hoten mot biologisk mångfald. I Sverige används ett antal främmande trädslag inom skogsbruket, trots att de riskerar att ha stora negativa effekter på biologisk mångfald. Miljöpartiet anser att tillståndsplikt ska införas för användning av främmande trädslag.

Inom odlingslandskapet finns små biotoper som har ett generellt biotopskydd, vilket innebär att det är förbjudet att bedriva verksamhet eller utföra åtgärder som kan skada dessa miljöer. Det saknas dock ett motsvarande generellt biotopskydd för mindre arealer med höga naturvärden inom skogslandskapet. Miljöpartiet anser att ett sådant ska införas. Miljöpartiet anser att staten fortsatt ska bekosta nyckelbiotopsinventeringar.

Skogens klimatnytta kräver helhetssyn

Riksdagen har beslutat om två jämställda mål för skogspolitiken – ett produktionsmål och ett miljömål.

Av budgetpropositionen för 2021 framgår att sedan 1990 har en allt större andel av den tillgängliga tillväxten avverkats. Ungefär hälften av den årliga nettoavverkningen förädlas till skogsprodukter medan den andra hälften utnyttjas som bioenergi framför allt i massa- och pappersindustrin och i kraftvärmeverk. Det framkommer också att Skogsstyrelsen inte har underlag för att bedöma den biologiska funktionaliteten i den hänsyn som skogsbruket ska ta till bland annat hänsynskrävande biotoper och kantzoner. Det saknas uppföljning av om lämnad hänsyn efter avverkning långsiktigt finns kvar. Den årliga avverkningsnivån har ökat de senaste decennierna och har alltmer närmat sig den årliga tillväxten tillgänglig för avverkning. Detta är starkt oroväckande.

Skogen kan göra klimatnytta på flera olika sätt. Det som framhålls starkt av bland andra skogsindustrin är den så kallade substitutionseffekten, som innebär att skogsråvara kan användas för att ersätta kol och olja, eller stål och cement inom byggnation. För att skogen ska bidra med hela sin klimatnytta krävs också bevarande av biologisk mångfald för att skapa resilienta ekosystem som står emot klimatförändringar. Dessutom har skogen en stor och avgörande roll som kolsänka genom att lagra kol. Ökad kolinlagring i landskapet är helt nödvändigt för att EU:s klimatpolitik ska gå ihop. Det är inte så att skogen gör störst klimatnytta om den brukas så att virkesproduktionen maximeras. Det krävs en helhetssyn för hela klimatnyttan med skogen. En hållbar skogspolitik behöver säkerställa skogens alla funktioner, och även omfatta åtgärder som påverkar efterfrågan på jungfrulig råvara från skogen. Det handlar till exempel om ökad hushållning med material, större återvinning av papper och andra skogsprodukter och energieffektivisering.

De som tror att skogen gör störst klimatnytta om den brukas så att virkesproduktionen maximeras har inte rätt. Det krävs en helhetssyn för hela klimatnyttan med skogen.

Det är först när skogsägaren hugger ned sina träd som det finns pengar att tjäna. Ska fler markägare välja att aktivt bidra till ökade kolförråd i skogarna, stärkt biologisk

mångfald och skydd för ekosystemtjänster behövs nya styrmedel både i Sverige och i EU. Med en hög ambition för skydd av skog skapas också en gynnsam kolinlagring i skogen.

Det finns i EU planer på en ”klimatcertifiering” av jord- och skogsbruk. Företag eller konsumenter som vill gynna jord- och skogsbrukare som brukar sin åker eller skog på ett sätt som ökar kolinlagringen skulle därmed ges en extra morot. Diskussionerna har skapat ett motstånd i skogsnäringen som också är starkt opinionsbildande i Sverige. Skogsnäringen uppger sig vilja bidra till klimatarbetet genom avverkning och virkesproduktion samt substitution. Men inte genom att öka kollagren i skogen, eller öka den biologiska mångfalden. Det är nödvändigt att skogsnäringen börjar ta hela sitt klimat- och miljöansvar. Som ett exportberoende land har inte Sverige råd att ha en skogsindustri som mer eller mindre medvetet försöker missförstå den internationella klimatpolitiken. Det är genom att ligga i framkant och vara innovativ som Sveriges export kan vara långsiktigt hållbar.

Förstärkta krav på Skogsstyrelsen och Sveaskog

Miljöpartiet anser att det behövs en starkare politik för att utveckla en ekosystembaserad förvaltning av skogen, att utveckla hyggesfria och andra naturvårdsinriktade skogsbruksmetoder, att hushålla med skogsråvara och ta större naturhänsyn i all produktionsskog samt stärka naturskyddet för den biologiska mångfalden. Skogsstyrelsen måste snarast utveckla metoder för att få underlag att bedöma den biologiska funktionaliteten för att målen för skogspolitiken ska kunna nås.

Miljöpartiet anser att statens egna skogsbolag Sveaskog ska vara en tydlig föregångare. Vi förväntar oss att Sveaskog uppnår de ägarkrav som är formulerade idag och som skärps genom januariavtalet. Miljöpartiet anser också att Fossilfritt Sverige måste få ett kompletterande uppdrag att färdplansarbetet för skogsnäringen måste kompletteras med tydliga krav på kolinlagring, effektivisering och bevarande av biologisk mångfald.

Stärk skyddet för den värdefulla åkermarken

Skyddet av åkermarken behöver stärkas. Varje år försvinner 600 hektar åkermark i Sverige. Det byggs bostäder, köpcentrum, industriområden på åkermark, eller så behövs det plats åt infrastruktur. De mest fruktbara jordbruksmarkerna ligger vid våra städer i Sverige. Myndigheternas utvärdering av miljömålen har pekat på att den lagstiftning som finns borde kunna vara tillräcklig men att den inte tillämpas och följs i tillräcklig omfattning. Kommunerna har i dagsläget inte verktyg och stöd nog för att kunna stoppa exploateringen av åkermark. Några förändringar med bäring på skydd av värdefull jordbruksmark lagstiftades när propositionen En utvecklad översiktsplanering antogs. Då det beslutades att man ska tillgodose riksintressen bättre. Åkermarken är dock inte specifikt utpekad i propositionen, men det finns tydligare krav på kommunerna. Miljöpartiet anser att reglerna behöver efterlevas. En utvärdering behöver göras inom de närmaste åren och om skyddet för åkermarken inte säkras med detta måste en tydligare lagstiftning införas.

I den svenska livsmedelsstrategin som antagits av Sveriges riksdag slås det fast att den totala inhemska livsmedelsproduktionen ska öka. Vi miljöpartister menar att det är rätt läge nu att diskutera hur Sveriges jordbruk kan bli mindre sårbart samt mer resiliert

och robust. Vi menar också att kommunerna behöver ta ett större bostadspolitiskt ansvar och se till att det byggs bostäder, och att en hållbar stadsutveckling innebär att ekosystemtjänsterna ska skyddas. Här behöver ett särskilt fokus riktas mot livsmedelsförsörjningen och ett starkare skydd för dricksvattnet och åkermarkerna. När jordbruksmarken väl är hårdgjord går det aldrig att återställa; exploatering av åkermark är en irreversibel process. Sverige är ett rymligt land, marken är förhållandevis billig och incitament saknas för att planera ytsnålt. Vi har ingen nationell samordning, vilket de flesta andra EU-länder har. I Sverige framhålls ofta att en sådan samordning skulle kunna vara i konflikt med det kommunala självstyret. Men bättre samordning mellan kommunerna är nödvändigt inte minst för att skydda goda jordar i Skånes slättbygder där befolkningen också växer.

Stärk miljöhänsyn vid täktverksamhet

Det förekommer åtskilliga exempel på täktverksamhet där hänsyn till grundvatten inte tas på ett rimligt sätt på grund av att grundvattnet inte har tillräckligt skydd i miljöbalken. Det kan till exempel leda till brist på dricksvatten i vissa regioner, risk för förorening av dricksvattentäkter m.m.

Allt fler exempel kommer på husbehovstäkter där den som äger mark kan ta upp till 10 000 ton berg utan anmälan till miljötillsynsenheten utanför detaljplanelagt område. I vissa fall kan det vara helt oproblematiskt, i andra fall uppstår problem då dialogprocesser i bygderna inte kommer till stånd. För vissa aktörer fungerar en enskild byggnation som en testballong för en mycket större exploatering, vilket också får närboende att känna sig överkörda. Miljöpartiet anser att initiativ behöver tas till att stärka biotopskyddet och till att förbättra hanteringen av husbehovstäkter.¹³ Förslagen avser bland annat generellt skydd för fyra nya biotop typer, samt att beslut om biotopskyddsområden i enskilda fall, för vissa biotop typer, utökas till att omfatta även omgivande mark samt större biotoper än de som omfattas av generellt skydd.

När industriell verksamhet läggs ner finns det ett krav på återställande. Det gäller till exempel gamla täkter. Ett aber är att täkterna under den period som verksamhet pågått kan ha skapat nya värdefulla biotoper för arter. I nästan alla gamla sandtag, kalkbrott, stenbrott, gruvor med mera finns det mycket sällsynta och hotade arter. Dessa platser utgör en helt unik miljö och ersätter den brist på blottad sand, rasbranter, öppna klippor eller framsipprande grundvatten som finns i landskapet. Återställande och efterbehandling finns med i tillståndsgivningen, men när tillståndet skrivs går det inte att veta om det vid framtida nedläggning kommer finnas behov att skydda arter. Det behövs regeländringar så att man systematiskt kan ta beslut om uppdatering av de ursprungliga planerna för återställande. Då skulle nya livsmiljöer för biologisk mångfald kunna återskapas även på exploaterad mark.

Effektivare kemikalie-, produkt- och avfallsagstiftning

Sveriges aktiva roll i EU:s arbete med kemikalier, produkter och avfall måste fortsätta. Ett mycket aktuellt område är hur Sverige arbetar för att minska PFAS.

Sverige har tagit fram förslag till en handlingsplan på EU-nivå som vi tillsammans med sex medlemsstater skickade till EU-kommissionen i december 2019. Sverige har

¹³ Naturvårdsverkets skrivelse till regeringen 201629.

tillsammans med tre medlemsstater vid ett miljøråd aviserat att vi ska ta fram en begränsning under Reach av hela PFAS-gruppen (ca 4 700 ämnen idag). Kemikalieinspektionen (KemI) har tillsammans med Tyskland lämnat förslag till en PFAS-begränsning under Reach som omfattar all användning för en PFAS-grupp som omfattar ca 200 ämnen. KemI har aktivt medverkat i de EU-begränsningar som införts för exempelvis PFOS samt PFOA och ämnen som bryts ned till PFOA och som omfattar ca 800 ämnen i PFAS-gruppen.

KemI har utökat kraven för information till produktregistret för ämnen som används i låga koncentrationer. Syftet är bl.a. att få bättre koll på PFAS i svenska varor och kemiska produkter. Naturvårdsverket har genomfört en s.k. screening av PFAS i Sverige och detta arbete fortsätter. KemI presenterade i juni 2016 en samlad strategi för att minska användningen av PFAS. SGI har tagit fram riktvärden och vägledning för PFAS i vatten och miljö. En bred utredning för förbättrad miljötillsyn har presenterats.

Regeringen beslutade i december 2016 att vid KemI inrätta en samordningsgrupp av myndighetschefer (SamTox) för tidigare upptäckt av nya potentiella kemikaliehot.

Ett nationellt PFAS-nätverk samt ett myndighetsnätverk har bildats som drivs av Kemikalieinspektionen och Livsmedelsverket. Tillsammans med myndigheter och företag arbetar vi för att hitta alternativ till PFAS. Regeringen tillförde i BP17 medel för att få ett substitutionscentrum på plats. Regeringen har också anslagit ökade medel sedan 2017 till bland annat miljöövervakning för inventering, riskbedömning och analyser av platser där brandsläckskum med innehåll av PFAS hanterats, samt för fördjupad övervakning. Av dessa har ca 10 miljoner kr/år använts för stärkt miljöövervakning kopplat till PFAS. Naturvårdsverket har därigenom kunnat genomföra en så kallad screening av PFAS i Sverige och detta arbete fortsätter på uppdrag av regeringen.

37 myndigheter (däribland Försvarmakten) och forskningsinstitutioner har under-tecknat en gemensam avsiktsförklaring om att samarbeta för att minska riskerna och öka kunskapen om PFAS. Nu krävs också att detta ger effekt i det praktiska miljöarbetet.

Det här är exempel på hur många olika initiativ som måste tas bara för att hantera en grupp kemikalier. På samma sätt behöver arbetet inom andra områden utvecklas, både för enskilda ämnen och för cocktaileffekter.

Det behövs en långt bättre samordning av EU:s kemikalie-, produkt- och avfallslagstiftning så att de styr mot giftfria och resurseffektiva kretslopp. Sverige bör verka för detta. Takten i arbetet med en hållbar konsumtion och produktion behöver öka betydligt. För att det ska komma till stånd behövs en tydligare statlig styrning.

För att utsläppsrestriktioner ska få verklig effekt för olika vattenmiljöer krävs att lagstiftningen om industriutsläpp inom EU bättre samordnas med vattendirektivet.

På EU-nivå behövs också ett substitutionscentrum för att underlätta för företag att ersätta farliga ämnen med mindre farliga ämnen eller alternativ teknik. Sverige bör verka för att ett sådant centrum inrättas. Sverige bör vara starkt pådrivande internationellt för att särskilt farliga ämnen i större utsträckning omfattas av befintliga konventioner eller nya ramverk.

EU:s regelverk för humanläkemedel måste revideras så att det inkluderar krav som möjliggör ökad miljöhänsyn.

Stopp för illegal avfallshantering

Regeringen har nyligen beslutat om åtgärder inom avfallsområdet i syfte att stärka miljöskyddet och utvecklingen mot en cirkulär ekonomi. Det är oerhört viktigt att det

utvecklas en mer omfattande återvinningsverksamhet. Affärsmodellerna som utvecklas kräver att det går att handla med material.

Den illegala avfallshanteringen omsätter hundratals miljoner i Sverige och är ett växande problem. Den illegala avfallshanteringen utgör också ett hinder för den cirkulära ekonomin och den medför stora miljöproblem. Både enskilda personer, tjänstemän och politiker hotas, och den utgör en finansieringskälla för annan brottslig verksamhet. Det finns aktörer som inte drar sig för att utnyttja kryphål och därför måste staten agera för att täppa till så många som möjligt av dessa, samt se över bättre sanktionsmöjligheter.

Flera aktuella fall visar på att brottslingarna inte går fria, men det finns ett stort mörkertal. Nyligen häktades personer misstänkta för miljöbrott på nio platser i landet, bland annat Västerås. Västerås kommun pekar på att det finns brister i både avfallsförordningen (2011:927) och miljöprövningsförordningen (2013:251), och föreslår att det bör finnas en gräns för hur avfall får mellanlagras och flyttas runt. Örebro tingsrätt dömde i maj i år fyra personer till ett, tre respektive fyra års fängelse för grovt miljöbrott för spridning av black mass, en massa som uppkommit vid behandling av alkaliska batterier, efter att batterierna krossats och batteriernas metallhöljen avlägsnats. Domen har överklagats. I Malmö lämnade ett avfallsbolag drygt 700 ton insamlat gipsavfall till en icke godkänd mottagare som grävt ner det på sin åkermark. Eftersom kostnaden att lämna gipsavfall till en godkänd mottagare är stor innebär gärningen vinst för bolaget på omkring 750 000 kronor. En miljöstraffavgift på 30 000 kronor ter sig i sammanhanget alltför låg för att vara avskräckande, resonerar Malmö stad i ett yttrande till regeringen om vissa avfallsfrågor. Miljöstraffavgiften måste ta hänsyn såväl till allvarlighetsgrad som till överträdelsens omfattning.

I Sverige är överträdelser av EU:s avfallstransportförordning kriminaliserade genom 29 kap. miljöbalken. Den 1 augusti 2019 trädde ny lagstiftning i kraft som innebär att fler kan dömas för brottet ”otillåten avfallstransport”. Det har också införts en särskild brottsrubricering för grova fall av otillåten avfallstransport som kan ge fängelse upp till sex år. Svenskt avfall ska tas om hand i Sverige, men trots det förekommer illegala avfallstransporter ut ur landet. Det förekommer också illegala avfallsupplag i Sverige och det är ett ökande problem med kriminalitet kopplat till avfallssektorn.

Miljöbalken innehåller bestämmelser om tillsyn. Tillsynen ska säkerställa syftet med miljöbalken. Tillsynsmyndigheterna ska kontrollera efterlevnaden av bestämmelserna om avfall. Det är dock en utmaning för myndigheterna att upptäcka brister i hanteringen av avfall och det kan kräva resurser som många kommuner i dagsläget inte har. Kommunerna måste därför stärkas och samverka över kommungränserna och med andra aktörer, särskilt polisen. Malmö stad har beskrivit för miljö- och jordbruksutskottet hur viktigt detta samarbete är.

För att snabbt sätta stopp för illegal avfallshantering måste behoven av extra resurser till tillsynsverksamheten ses över, samt vilka utökade befogenheter som behövs på regional och lokal nivå. Det måste även identifieras hur ett kraftfullt ökat samarbete mellan myndigheterna, samt framförallt mellan kommunerna och polisen, kan genomföras. Det behövs ett tydligare fokus på att snabbare komma åt oseriösa avfallsföretag som använder målvakter.

Avfallsfrågorna är till stor del reglerade genom EU-rätten, exempelvis anger EU-rätten vad som avses med avfall. Det finns ett regelverk som styr avfallshanteringen, bland annat krav på anmälan och tillstånd för hantering av avfall.

Om regelverket kring hanteringen av olika material blir alltför komplicerat kan det i sig bli ett hinder för att materialen på ett effektivt sätt ska kunna användas som resurs

och därmed bidra till en cirkulär ekonomi. Därför behöver brottsligheten kommas åt på effektiva sätt och prioriteras bredare i rättspolitik, så att inte seriösa småföretag i avfallssektorn drabbas av oerhörda regelbördor inom miljölagstiftningen.

Agera för att minska farligt avfall

Sverige har tagit en ledande roll i de internationella insatserna för genomförandet av Baselkonventionen med fokus på åtgärder för att minska uppkomsten av avfall, regleringen av plastavfall, säker och hållbar avfallshantering och kontroll av gränsöverskridande handel med avfall.

Informationskraven om farliga ämnen i varor måste stärkas inom EU-rätten och internationellt. Det skulle underlätta för en säker hantering av varor och material, men även främja en säker materialåtervinning. Sverige bör driva på detta arbete.

Minska användningen av kemiska bekämpningsmedel

När det gäller uppföljning av lagstiftningen kring integrerat växtskydd framkom det i Naturvårdsverkets redovisning att endast en fjärdedel av kommunerna utförde denna tillsyn regelbundet. Ingen länsstyrelse följer kontinuerligt upp lantbrukets arbete med integrerat växtskydd. Jordbruksverket bedömer att kontroll av de allmänna principerna om integrerat växtskydd ska ingå i den ordinarie tillsynen av bekämpningsmedel. EU-kommissionen har skickat en uppmaning till alla medlemsländer att intensifiera arbetet med integrerat växtskydd samt att utveckla kontrollerna. Jordbruksverket planerar att genomföra ett nytt nationellt tillsynsprojekt om växtskyddsmedel inom jordbruk. Miljöpartiet anser att detta arbete bör genomföras skyndsamt.

De senaste åren har forskning visat att det läcker mer kemiska bekämpningsmedel från växthus än vad man tidigare trott. Andelen växthus som får regelbunden tillsyn och där risken för läckage kontrolleras behöver öka under de kommande åren och för detta bör inte Jordbruksverkets översyn inväntas.

EU-kommissionen har föreslagit en halvering av användningen av kemiska bekämpningsmedel i EU inom ramarna för EU:s gröna giv. I Sverige är användningen av kemiska bekämpningsmedel på en lägre nivå än i många EU-länder. Det behövs ändå en minskning av bekämpningsmedel också i Sverige, dels för att minska användningen på de arealer där de största mängderna används, dels för att minska användningen där riskerna är störst och av de kemiska bekämpningsmedel som är mest problematiska ur miljösynpunkt. Miljöpartiet anser att Sverige ska ligga i framkant och fortsätta driva arbetet framåt.

Satsa mer på ekologisk kompensation

Det kan i vissa fall vara oundvikligt att det uppstår motsättningar mellan markexploatering och miljöhänsyn. Olika intressen kan upplevas stå emot varandra och ibland vara oförenliga. Ekologisk kompensation borde användas i större utsträckning för att ersätta förlorade naturvärden och minska miljöpåverkan totalt sett när samhällsnyttiga investeringar görs. Rätt utformad kan ekologisk kompensation leda till att fler bygg- och infrastrukturprojekt utformas på ett sådant sätt att samhällsekonomisk nytta av biologisk

mångfald och ekosystemtjänster inte går förlorad. Det gäller inte minst i stadsutveckling där ekologisk kompensation kan säkra strukturer för grön infrastruktur i stadsmiljön.¹⁴

Miljöpartiet föreslår att vissa ändringar i miljöbalken, PBL och annan lagstiftning är motiverade för att ekologisk kompensation ska genomföras. Ett obligatoriskt krav på att bedöma behovet av ekologisk kompensation i samband med exploatering bör finnas. Ett krav på redovisning av planerade kompensationsåtgärder som underlag i MKB behöver införas.

Det är också viktigt att öka kunskapen om och användandet av ekologisk kompensation genom praktiska vägledningar och stimulering av såväl frivilliga som obligatoriska kompensationsåtgärder. Man ska inte heller glömma bort att många redan gjorda exploateringar kan behöva kompletteras med satsningar på naturmiljön i efterhand. Det är alltid problematiskt att vidta åtgärder i befintlig bebyggelse, men ekologisk kompensation kan vara aktuellt även utifrån frivilliga initiativ.

Stärkt politik för levande kust och hav

Våra hav och kuster är starkt påverkade av övergödning, överfiske och fiskemetoder som förstör bottenarna. Också havsförurning, temperaturökning, föroreningar och främmande arter har en starkt negativ påverkan. Sammantaget medför dessa påverkansfaktorer en krympande livsmiljö för havets biologiska mångfald. Miljömålsberedningen ska inom kort komma med förslag på hur havspolitikerna ska stärkas. Miljöpartiet arbetar för att en ekosystembaserad förvaltning av haven ska genomföras i den framtida havspolitikerna.

En ökad sjöfart har både positiva och negativa effekter för miljön. Sjöfarten har en lång rad miljöproblem som behöver åtgärdas snabbt och Miljöpartiet vill särskilt betona att miljöskadliga tekniska lösningar inom sjöfarten, som exempelvis skrubbrar där utsläpp till luften ”tvättas” för att sedan släppa ut tvättvattnet i haven, omedelbart behöver avvecklas. Att bygga höga skorstenar och därmed flytta ett miljöproblem till en annan plats, är förlegad miljöpolitik som måste tas itu med systematiskt.

Det kustnära strandskyddet måste stärkas. Det pågår en diskussion och en utredning om framtidens strandskydd. Från Miljöpartiets sida anser vi att de stränder där vi riskerar att skada djur- och växtlivet på land och i vatten behöver skyddas från mänsklig påverkan och exploatering. Sveriges kustlinje är starkt exploaterad trots att vi haft strandskyddet sedan 1950-talet. Vår mening är att strandskyddet måste stärkas vid Sveriges alla kuster, och förändras med måtta vid sjöar och vattendrag, och enbart då det skapar förutsättning för bostadsbyggande i befintliga byar eller mindre orter, eller naturturism och utveckling för lantbruket.

Ambitionen för att minska utsläpp av övergödande och förorenande ämnen måste höjas, genom skärpningar av de regionala havsmiljökonventionerna Helcom och Ospar samt EU:s luftvårdspolitik. För att bevara och utveckla den biologiska mångfalden i våra omgivande hav bör Sverige vara drivande i arbetet för en skärpt tillämpning av EU:s reformerade fiskeripolitik samt ge ICES i uppdrag att ge råd utifrån ekosystemvillkor, och att fiskekvoterna anpassas till ICES rekommendationer.

¹⁴ SOU 2017:34 Ekologisk kompensation.

Håll naturen ren, Håll Sverige Rent

Det finns redan en skarp lagstiftning om nedskräpning. Miljöpartiet anser att efterlevnaden måste öka genom att rättsvårdande myndigheter prioriterar området hårdare. Regeringen har också vidtagit en lång rad åtgärder med beslut om ekonomiska styrmedel, pantsystem och regelrätta förbud mot vissa produkter med ett syfte att nedskräpning ska kunna minska.

Håll Sverige Rent gör ett viktigt arbete att öka kunskaperna med riktade satsningar på kommunikation mot skolan och i olika delar av Sverige. Den nollmätning Håll Sverige Rent gjorde 2020 behöver regelbundet följas upp. Särskilda satsningar behövs för att minska nedskräpning i naturen där stora satsningar behövs för att stärka och upprätthålla allemansrätten. Särskilda insatser behöver göras i fjällmiljöer där det behövs helt andra lösningar än i stadsmiljön. Långsiktigt behöver satsningarna på Håll Sverige Rent utvecklas och säkras.

Klimat

Höja ambitionen i klimatpolitiken och sikta mot klimatpositivt

Att sikta mot att bli klimatpositiv handlar både om att med optimism gå in i arbetet för att klara klimatmålen, men det handlar också om att klimatmålen måste vara så skarpa att vi blir klimatpositiva, det vill säga sammantaget når negativa utsläpp. Trenden ser försiktigt positiv ut nu, efter att fler klimatinvesteringar börjar komma på plats. De svenska utsläppen minskade med 8 procent de första tre månaderna 2020 samtidigt som ekonomin växte de två första månaderna enligt de preliminära siffror som SCB redovisat. Det är ett resultat av en kraftfull klimatpolitik där avskaffandet av subventioner inom fossil kraftvärme gett god effekt. Utsläppen har minskat med 30 procent inom den sektorn. Men siffrorna ska tas med en nypa salt – en varm vinter och ett minskat resande under mars månad gav utsläppsminskningarna en hjälp på traven.

Att bevara och förbättra kolsänkor och kolförråd, inbegripet skogar, är ett mål i Parisavtalet. IPCC betonar också att vi behöver öka de negativa utsläppen redan på kort sikt. Naturbaserade klimatlösningar har stor potential att motarbeta två globala kriser samtidigt – klimatkrisen och den akuta förlusten av biologisk mångfald. IPCC pekar också på behovet av förbättrade och förändrade brukningsmetoder inom skogsbruket. Det är därför viktigt att arbetet för ökade negativa utsläpp och naturbaserade klimatlösningar stärks och fortsätter.

Återvätning av dikade torvmarker är en kraftfull metod för att minska utsläppen av växthusgaser. Utsläpp från dikade torvmarker, som tidigare var våtmarker, står för 11 miljoner ton koldioxidekvivalenter, det vill säga mer än Sveriges personbilstrafik. Genom att återväta dessa till naturligt fungerande våtmarker kan avgången av växthusgaser minska relativt snabbt. Utdikningen har också orsakat att livsviktiga livsmiljöer för en stor mängd arter har försvunnit och viktiga ekosystemtjänster har minskat. Det finns flera miljoner hektar dikade våtmarker i Sverige. Återvätning av torvmarker måste vara en fortsatt prioriterad fråga och ambitionerna måste skalas upp betydligt. Det bör utvecklas kriterier för både lämpligheten av olika typer av återvättningsprojekt och hur prioriteringen mellan projekt ska gå till. De markägare som berörs ska också erbjudas ersättning.

Studier har visat att både återbeskogning av åkermark och agroforestry kan fungera som en betydande kolsänka redan efter några år. Det behöver utformas kriterier för vilken mark som är lämplig för återbeskogning, hur det kan växa fler träd i betesmarker samt ”agroforestry”. Samtidigt är bevarandet av åkermarker också viktigt för att nå andra miljömål samt målen i Livsmedelsstrategin och därför ska strategierna på detta område utformas utifrån ett helhetsperspektiv. Återplantering av vissa marker med skog får inte innebära att det får anläggas plantageskogsbruk och monokulturer av gran. Plantering av fler träd i stadsmiljöer och på industrimark bör också läggas till listan för ”återbeskogning”. Även om detta är ett viktigt område är det som Miljöpartiet alltid framhåller – viktigast att bedriva ett hållbart skogsbruk för att öka kolinlagringen.

Biokol är en intressant teknik för kolinlagring och har identifierats av bl.a. Vägvalsutredningen som den teknik som har störst potential att bidra med negativa utsläpp i Sverige till mitten av seklet. I Sverige pågår redan en småskalig produktion och användning av biokol. Biokolet används framför allt som jordförbättringsmedel i parker och trädplanteringar. Det bör fortsatt vara möjligt att få investeringsstöd till biokolsanläggningar och arbetet för användning av biokol för kolinlagring och jordförbättring behöver stärkas. Kunskaperna om att minska risker för spridning av vissa föroreningar måste också öka och omhändertas.

Bio-CCS är en del av lösningen för att nå negativa utsläpp. Det är viktigt att bio-CCS utvecklas på ett ekologiskt och socialt hållbart sätt. Sverige kan bli ett av världens första länder som antar en strategi för negativa utsläpp. Andra länder kommer att studera den svenska strategin, och genom att föregå med gott exempel har Sverige möjlighet att inspirera andra länder. Därför behöver analysen av bio-CCS för klimatet inkludera alla relevanta faktorer ur ett hållbarhetsperspektiv. Energimyndigheten bör få i uppgift att upphandla aktörer för fullskalig bio-CCS. Detta kan exempelvis ske genom så kallade omvända auktioner av negativa koldioxidutsläpp genom bio-CCS. Vidare bör regeringen skriva avtal med Norge om transport till och lagring av koldioxid i Norge. När priset på utsläppsrätter stiger och blir högre än priset på bio-CCS kan exempelvis bio-CCS-krediter vara ett alternativ för utsläppsminskningar. Man kan därför tänka sig att EU ETS öppnar upp för att tillåta krediter som kommer från hållbara negativa utsläppstekniker som exempelvis biokol och bio-CCS.

Rättvis klimatomställning

Klimatomställningen kommer ge många nya jobb, men det är också många fossiltunga industrier som behöver försvinna eller förändras drastiskt, där jobb kan försvinna. Fossilfria drivmedel kommer ersätta bensin och diesel. Vårt sätt att bygga, köra, odla med mera kommer också förändras. Klimatomställningen måste därför ha ett ökat fokus på var arbetstillfällena försvinner och var det kan komma nya. Att systemsiftet inte medför stora bekymmer för människor i sin vardag. Fokus måste också ligga på hur digitalisering och innovation kan underlätta för bättre lösningar.

I Sverige har vi generella trygghetssystem och samverkansmodeller mellan fackföreningar och arbetsgivare för att hantera omställning på arbetsmarknaden. Det finns samverkansprogram för kompetensförsörjning och lagstiftning som stödjer omställning på arbetsmarknaden. Det är viktigt att utveckla dessa system och komplettera lagstiftningen så att till exempel permitteringstid kan användas mer effektivt till kompetensutveckling.

Hela Sverige ska leva, utvecklas och främjas i klimatomställningen. Vi vill utveckla landsbygdernas roll som motor för Sveriges omställning till ett mer hållbart samhälle med fokus på mat, besöksnäring, fossilfri energi, levande natur och resurshushållning. Klimatinvesteringar kan bidra till att minska klyftorna mellan stad och land.

Ingen enskild människa, företag eller land kan ensam klara av att genomföra klimatomställningen. Alla måste vara med och bidra. Tillsammans. När Sverige ska bli världens första fossilfria välfärdsland innebär det att de satsningar som behövs måste möta klimathotet, men också öka den sociala och ekonomiska hållbarheten, samt bidra till att andra miljömål nås. Historiskt har ofta miljösatningar ställts emot satsningar på ekonomisk tillväxt. På senare tid har konflikter mellan miljö och sociala villkor kommit i fokus. Därför behövs ett ökat stöd från medborgarna för att genomföra klimatomställningen på ett rättvist och mer solidariskt sätt. Och en grön skatteväxling som främjar en mer rättvis klimatomställning så att människor känner stödet.

När en cirkulär ekonomi utvecklas kommer människor också ställa om till nya tanke-sätt. Fokus kommer förskjutas från ägande till användande, från slit och släng till åter-användning, från svårnedbrytbar till återvinningsbar. När man står inför en förändring kan det kännas svårt, man oroar sig för en försämring. Det behövs politiska beslut för att ställa om ekonomin på det sätt klimatkrisen kräver, samtidigt som barns uppväxtvillkor, arbetstagares rättigheter och social rättvisa stärks.

Alla länder ska bidra till klimatomställningen. Länder med en historisk utsläppsskuld har en skyldighet att minska utsläppen i en snabbare takt än länder i syd. Sverige har också utomordentliga möjligheter att stötta fattiga länder i sin klimatomställning. Miljöpartiet har bidragit till att Sverige bidrar starkt till klimatfinansiering i världen. FN:s Gröna fond för klimatomställning behöver växa. Sverige har därför en viktig roll som ”role model” i frågan om klimatfinansiering. Miljöpartiet vill öka bidraget till FN:s klimatfond, utan att det tär på biståndsbudgeten.

Rika länder har större utsläpp av växthusgaser än fattiga länder, och rika individer i storstadsområden släpper generellt ut mer växthusgaser än människor med sämre ekonomiska förutsättningar boende i landsbygd. Det finns också forskning som visar att män släpper ut mer än kvinnor. Alla dessa sociala aspekter av klimatfrågan handlar om att den som släpper ut mest också ska bidra mest till minskningen.

Klimatanpassningsarbetet måste prioriteras högre

Åtgärder för klimatanpassning ska skydda miljön och människors liv, hälsa och egendom genom att samhället anpassas till de konsekvenser som ett förändrat klimat kan medföra för mark, vatten och bebyggelse. Klimatförändringarna ställer krav på en utvecklad fysisk planering och det långsiktiga och förebyggande arbetet med klimatanpassning av befintlig och framtida bebyggelse och infrastruktur visar sig skilja sig åt mellan kommunerna.¹⁵

Ökad temperatur, torka, förändrade flöden i vattendrag och ökad nederbörd är de mest påtagliga effekterna av klimatförändringarna, även om det finns andra effekter som inte är lika påtagliga eller mer okända. Hälften av Sveriges kommuner har gjort en övergripande analys av hur de kommer att påverkas av framtida klimatförändringar. Det är stora skillnader i hur kommuner påverkas av klimatförändringarna – på vissa håll är

¹⁵ IVL tillsammans med Svensk försäkring, Klimatanpassning 2019, så långt har Sveriges kommuner kommit.

stigande hav det största problemet, medan andra brottas med ras- och skredrisker, vattenbrist eller kortare turistsäsong. Gemensamt för alla kommuner är risken för översvämningar till följd av skyfall. Enligt plan- och bygglagen ska kommunen ta hänsyn till klimatrisker vid planering av ny bebyggelse. I översiktsplanen ska kommunen ge sin syn på risken för skador på den byggda miljön som kan följa av översvämning, ras, skred och erosion, som är klimatrelaterade, samt hur riskerna kan minska eller upphöra. Men trots detta bebyggs områden som riskerar att bli översvämmade, med risker för stora kostnader för enskilda och samhället. SKR har vid flera tillfällen framfört till regeringen hur klimatanpassningsfrågorna kan fungera bättre. Det som framförallt borde göras är att inte enbart markera i översiktsplanen var man inte ska bygga, utan också följa översiktsplaneringen i beslut som fattas i kommunerna.

Att arbeta med klimatanpassning med utgångspunkt från de naturgivna förutsättningarna eller med naturen som förebild, ökar möjligheten att nå flera miljö- och samhällsmål samtidigt.

Det finns olika typer av ekosystemtjänster, men i ett klimatsammanhang är de viktigaste funktionerna de vatten- och temperaturreglerande tjänsterna som naturen kan utföra. Ett exempel är att en våtmark bidrar i klimatanpassningen genom att fördröja vattnet i landskapet, samtidigt som den bidrar till att kväve och fosfor renas och den biologiska mångfalden gynnas. Dessutom kan området användas för rekreation och friluftsliv.

De regionala handlingsplanerna för grön infrastruktur ger också ett nödvändigt underlag för att kunna arbeta mer effektivt med klimatanpassning. Arbetet med grön infrastruktur har ifrågasatts från starka markägarintressen, mot bättre vetande.

Grön infrastruktur är bara ett verktyg för samhällsplanering med ett helhetsperspektiv på landskapets kvaliteter och ekologiska samband. Om man inte samlar kunskapen på landskapsnivå kommer det att vara mycket svårt att förstå vilka åtgärder som är viktigast för att klara av klimatanpassningen. Grön infrastruktur definieras som ett ekologiskt funktionellt nätverk av livsmiljöer och strukturer, naturområden samt anlagda element som utformas, brukas och förvaltas på ett sätt så att biologisk mångfald bevaras och för samhället viktiga ekosystemtjänster främjas i hela landskapet.

Behovet av klimatanpassning och hänsyn till ekosystemtjänster ökar och har både en stark koppling till varandra och till en väl fungerande grön infrastruktur. Det är viktigare att prioritera ekosystembaserade lösningar för klimatanpassning än artificiella tekniska lösningar, inte minst ur kostnadssynpunkt.

Arbetet med klimatanpassning av statlig egendom behöver utvecklas så att statliga aktörer kan vara förebilder och bidra med kompetens i samverkan med privata aktörer.

Miljöpartiet anser att det nationella kunskapscentret för klimatanpassning inom SMHI samt myndigheternas samarbete i nationellt nätverk för klimatanpassning måste stärkas.

Det finns ett behov av att stärka SMHI:s arbete med att öka kunskaperna om vattenförsörjning, vattenbristsituationer, lokala beslutsunderlag, skyfall samt översvämningsskänslig infrastruktur. Vattenförsörjningen är sårbar för klimatförändringar och det behövs en kartläggning för att långsiktiga investeringar i vattenförsörjningen ska göras på rätt sätt. All översvämningsskänslig infrastruktur måste klimatanpassas och det behövs en utveckling av lokalt anpassat kunskaps- och beslutsunderlag i urbana miljöer och andra skyfallskänsliga områden.

Myndigheterna bedömer att kunskaperna om påverkan på kust och haven inklusive havsförsurning måste öka. När ett kunskapsunderlag för framtida havsnivåer tas fram

behöver det få effekt i den fysiska planeringen. Allt fler kommuner har planer för klimatanpassning, men det återspeglas inte alltid i de beslut som fattas i byggnadsnämnderna.

För att få en mer effektiv klimatövervakning behöver modeller utifrån olika utsläppsscenarier arbetas fram och det finns ett stort värde i att information om klimatanpassning görs tillgänglig för allmänheten och för beslutsfattare. När det gäller ras- och skredriskkarteringar samt stranderosion behövs också mer kunskapsutveckling. När olika aktörer ska kunna avgöra vilka åtgärder som är de bästa för att begränsa klimatförändringar och vidta åtgärder inom klimatanpassning behöver vetenskapen inte bara vara enig om orsaken till klimatförändringar, utan också om hur man bäst når effektiva resultat.

Det behövs en bred samverkan kring värmeböljor. Särskilt behövs en god planering för hur vi skyddar den äldre befolkningen som är särskilt känslig för värmeböljor. Risken för skogsbränder och gräsbränder blir större med ett varmare klimat; mer kunskap kommer behövas för att både vidta förebyggande åtgärder och bekämpa bränder.

Klimatförändringarna i Arktis kommer att få en stor global påverkan och konsekvenserna för Sverige behöver beskrivas bättre.

Ekonomi och miljö

Grön skatteväxling

Sverige har både resurser och kunskap att tackla miljöutmaningarna. Ännu mer resurser kan möjliggöra kraftfulla åtgärder genom en grön skatteväxling. Om inte fler kraftfulla åtgärder sätts in nu kommer flera av miljömålen vara omöjliga att uppnå.

En rättvis grön skatteväxling kan minska utsläppen och öka jämlikheten. Sverige har förhållandevis lågt skattetryck på miljöskadlig verksamhet i förhållande till de skatter som tas ut. Vi vill höja skatten på sådant som är dåligt för miljön. Genom att växla höjda miljöskatter mot skattesänkningar som främst riktas mot låg- och medelinkomsttagare främjar vi en rättvis grön omställning.

Med termen skatteväxling menar man vanligtvis att en ökad intäkt från miljöskatter används till sänkning av skatt på arbete, eller andra snedvridande skatter i ekonomin. En grundtanke med skatteväxlingen är att den inte bara kan ge en miljövinster utan också andra samhällsvinster som ökad jämlikhet eller nya jobb.

Enligt punkt fem i januariavtalet ska en kraftfull grön skatteväxling genomföras med höjda miljöskatter som växlas mot sänkt skatt på jobb och företagande. Målet är att den ska omsluta minst 15 miljarder kronor under nuvarande mandatperiod. Ett fortsatt arbete med den gröna skatteväxlingen behöver både fokusera på vad som bör beskattas hårdare och var skattelättnaderna ska ske, så att det gynnar social hållbarhet, gröna jobb och grönt företagande. I det fortsatta arbetet med grön skatteväxling bör ett ökat fokus läggas på en mängd olika åtgärder som syftar till att bland annat avskaffa klimatskadliga subventioner, stärka cirkulär ekonomi, avgifta kretsloppen, skapa incitament för mer resurssnåla kretslopp, hushålla med mark och vatten och ge effektivare energianvändning och transporter.

Förorenaren ska betala

Principen att förorenaren ska betala, ”polluter pays principle”, är en helt grundläggande princip som har sitt ursprung i en FN-deklaration. Principen är central i miljöbalken (MB). Den finns även med bland de allmänna hänsynsreglerna i kap. 2 i MB.

Det finns många exempel på att principen satts ur spel och inte genomförs konsekvent. Bland annat är subventioner av fossil energi ett exempel på detta. Det finns också exempel på företag och organisationer som inte gärna betalar för gamla miljösynder. Ett exempel på det är Försvarmakten som inte vill ta kostnaderna för sanering och ersättning av rening av PFAS som spridits i försvarets verksamhet historiskt. Om inte ens statens egna organisationer föregår med gott exempel kan det vara svårt att få andra aktörer att leva upp till lagar och regler.

Det är viktigt att vi har ett effektivt miljö- och klimatarbete. Därför måste myndigheterna få i uppdrag att utföra flera tidiga och breda samhällsekonomiska konsekvensanalyser. Det bör genomföras en översyn av subventioner för att fasa ut dem, eller förändra dem så att den negativa miljöpåverkan minskas. Nya subventioners utformning måste granskas ur ett miljöperspektiv innan de införs.

Stärk myndigheternas och de statliga bolagens hållbarhetsarbete

Miljöpartiet har i regeringen tagit flera initiativ för en mer hållbar upphandling, både med avseende på klimatmål, som djurvälstånd och olika miljöhänsyn. Detta arbete måste fortsatt stärkas och våra myndigheter måste ges de bästa förutsättningar att vara föregångare i hållbar upphandling. Staten ska gå före och vara en förebild för andra aktörer i samhället, när det gäller klimat, miljö och djurvälstånd.

Offentlig upphandling är ett effektivt instrument för att främja god konkurrens och sund användning av skattemedel och måste användas mer effektivt för att miljömålen ska nås. Det finns en stor potential att genom offentlig upphandling bidra till minskade utsläpp. Men det finns också anledning att driva innovation och driva fram nya produkter till marknaden. Innovationsupphandlingar behöver utnyttjas i större grad, men behöver ofta delfinansieras med olika stödformer, till exempel Klimatklivet.

Upphandlingsmyndigheten har en viktig roll i klimatarbetet.

Upphandlingsmyndigheten borde samverka med kommuner och regioner i syfte att utveckla nya upphandlingsriktlinjer inom fler områden som bidrar till att nå klimatmål och att de upphandlingsinsatser som ger störst klimatnytta för pengarna kan prioriteras.

Upphandling på transportinfrastrukturområdet och för bostadsbyggande är särskilt viktigt då upphandlingarna både ger upphov till stora utsläpp i samband med anläggning men även vid drift. Offentlig upphandling behöver inriktas mer på att efterfrågan på mer miljö- och klimatanpassade material ökar och att strategierna för cirkulär ekonomi blir en modell för upphandlingsarbetet.

Statliga bolag måste styras i en miljömässigt hållbar riktning. De bolag som står för 99 procent av de statliga bolagens klimatpåverkan är Vattenfall, LKAB, SAS, Postnord och Sveaskog. I den senaste ägarpoliticy beslutade regeringen att bolagen ska vara föredömen inom sin bransch och arbeta för att uppnå miljö kvalitetsmålen och Parisavtalet. Miljöpartiet anser att regeringen bör utveckla och intensifiera ägarstyrningen så att skrivningarna om hållbarhet får genomslag.

Avveckla fossila subventioner

Om Sverige ska nå upp till åtagandena i Parisavtalet måste vi ta stora steg för att minska vårt fossilberoende. Miljöpartiet ser att en viktig del i detta är att fasa ut de subventioner av fossilanvändning som idag finns genom skattenedsättningar, avdrag och särskilda undantag. Vissa branscher kommer behöva kompenseras för de ökade kostnader som uppstår när fossila subventioner tas bort. Ett sådant stöd bör dock istället stimulera till en snabbare omställning till fossilfrihet.

I regeringsställning har Miljöpartiet drivit igenom flera viktiga steg för att fasa ut fossila subventioner. Till exempel infördes en skatt på flygresor för att kompensera för att flygets bränsle inte är beskattat, systemet för tjänstebilar ändrades så att de smutsiga bilarna nu beskattas hårdare, ett bränslebyte inleddes som innebär att allt mindre av den bensin och diesel som säljs i Sverige är fossil, och viktiga förändringar av EU:s utsläppshandelssystem drevs igenom, vilket har lett till ett högre pris på utsläppsätter. Arbetet måste fortsätta med siktet på att alla fossila subventioner avvecklas.

Rättvist reseavdrag

Miljöpartiets mål är att få slut på subventionerna till bilpendling i storstadsregionerna. Dagens system för reseavdrag leder till höga utsläpp och det gynnar höginkomsttagande bilåkare. Dessutom leder systemet till att ersättningar om miljardbelopp betalas ut felaktigt. Det är viktigt att den nya utformningen av reseavdraget leder till en överföring från bil till kollektivtrafik och ett totalt lägre transportarbete. Miljöpartiet vill att reseavdragen ska göras avståndsbaserade och oberoende av färdmedel för att underlätta för dem som bor på landsbygden. De som samåker ska gynnas. Personer som bor i glesbygd utan tillgång till kollektivtrafik ska inte missgynnas. Reseavdraget ska vara utformat på ett rättvist sätt.

Fasa ut skatteundantag i industrin

Omställningen till fossilfrihet är givetvis en avgörande klimatfråga, men det är också en fråga om svenska företags konkurrenskraft på en framtida världsmarknad där högre krav ställs på hållbarhet. De företag som inte ställer om kommer så småningom få svårt att klara sig. Miljöpartiet vill att svenska företag ska vara framtidens marknadsledare. Om det ska bli verklighet kan vi inte fördröja omställningen genom att politiker skyddar verksamheter som behöver fossila subventioner för att klara sig. Framtidens framgångsrika företag är inte de som låser in sig i fossilberoende utan de som tar ansvar för att minska sin klimatpåverkan.

Slutord

Återhämtningen från coronakrisen ska vara grön. Ekonomin måste återhämta sig, tusentals jobb skapas genom investeringar i ett modernt, medmänskligt och grönt samhälle. Vi måste möta klimatkrisen och på allvar bevara den biologiska mångfalden. Sverige ska utvecklas till ett ännu bättre välfärdssamhälle.

Vi behöver satsa på framtidens moderna transportlösningar med en mångfald av nya tåg, spårvagnar, höghastighetståg, cyklar, elcyklar samt bussar och bilar som kör på förnybart.

Sverige ska bygga om och bygga klokt. Rusta upp bostadsområden och inte bara prata om utan också på allvar göra landsbygderna blomstrande, där företagande, gröna näringar och besöksnäring utvecklas i takt med ett starkare bevarande av svensk natur.

Friska och starka ekosystem som klarar att leverera de ekosystemtjänster vår överlevnad är beroende av ska säkras. Frisk luft att andas, mat på bordet, myllrande rika odlingsjordar, rent vatten att släcka törsten med.

Vi vill göra återvinning till en affärsmodell och alltid betrakta avfall som resurs.

Vi vill säkra ett hälsosamt arbetsliv för alla. Du ska kunna utvecklas på jobbet, men också ha tid att leva.

Vi låser in samhällsekonomin inom planetens gränser.

Det här är en unik chans. Att skapa ett solidariskt, medmänskligt och hållbart samhälle – det är vårt bästa vaccin mot nästa kris.

Sedan Miljöpartiet kom in i regeringen har satsningarna på miljö- och klimatarbete mer än trefaldigats. Historiska reformer har genomförts, en klimatlag har beslutats i bred enighet, en första klimathandlingsplan har tagits fram, skyddet av naturmiljön har stärkts, utsläppen har minskat och sanering av gamla miljögiftskandaler skyndas på. Resultatet av dessa reformer är att Sverige på många sätt har ledartröjan i omställningen globalt. Världens blickar är riktade mot oss.

Varje gång vi vunnit framgång är det fortfarande mycket mer som behöver göras. En bred och kraftfull satsning på klimatet och miljön rustar Sverige för den nya verklighet där oljan inte längre ska vara ekonomins minsta byggsten och där ett förändrat klimat tvingar oss att hantera nya väderextremer. Det är viktigt att vi i framtiden inte kör in i gamla fossila hjulspår, utan att vi bygger upp ett robust, klimatsmart och hållbart samhälle, med tro på framtiden.

Maria Gardfjell (MP)

Janine Alm Ericson (MP)

Emma Berginger (MP)

Emma Hult (MP)

Amanda Palmstierna (MP)

Lorentz Tovatt (MP)

Annika Hirvonen Falk (MP)

Elisabeth Falkhaven (MP)

Rebecka Le Moine (MP)

Karolina Skog (MP)